

Cilt: 6, Sayı: 12, Temmuz 2018 / Volume: 6, Issue: 12, July 2018

ÇUKUROVA SÖZLÜ TARİHİNE KAYNAKLIK EDEN AĞITLARDA HALKBİLİMSEL UNSURLAR

Folkloristic Elements that Reflect Çukurova Oral History in Laments

Esra ÖZKAYA*

ÖZ

Ağıtlar, halkın ortak duygularını yansıtmaları bakımından halk edebiyatının önemli nazım türlerinden biridir. Ağıtlar genellikle ölümün yaşattığı acıyı dile getirmektedirler. Ağıtlar içerik açısından incelendiğinde doğaçlama söylenmesine rağmen halkbilimsel unsurlar açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Çalışmamızda 2012 yılında yüksek lisans tezi olarak kabul edilen “Çukurova Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatında Sözlü Tarih (Adana-Osmaniye)” başlıklı tezde yer alan anonim ağıtlar ve âşık ağıtları halkbilimsel unsurlar açısından incelenmiştir. Çukurova sözlü tarihine kaynaklık eden ağıtlardaki halkbilimsel unsurlar tasnif edilmiş ve bu unsurlarla ilgili olan ağıt metinlerinden örnekler verilerek halk kültürü geleneği doğrultusunda yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkbilimi, Sözlü Tarih, Ağıt, Çukurova.

ABSTRACT

Laments are one of the most important verse forms of folk literature in terms of reflecting the common feelings of the people. They often express the pain of death. When we look at the contents in terms of content, it is seen that although it is improvised, it has a rich content in terms of folklore elements. In our work, anonymous lamentations and lovers' weights in the thesis entitled "Çukurova Anonymous Folk Literature and Oral History in Ashik Literature" (Adana-Osmaniye), which is accepted as a graduate thesis in 2012, will be examined in terms of folklore elements. The folklore elements in the lace that originated in the oral history of Çukurova will be classified and interpreted in the direction of the folk culture tradition by giving examples from the lamentary texts related to these elements.

Keywords: Folklore, Oral History, Lament, Çukurova.

---

* Arş. Gör. Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ozkayae@cu.edu.tr

GİRİŞ

Ağıt, Türkçe Sözlük'te “Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye” (Türkçe Sözlük, 2005: 34) olarak tanımlanmaktadır. Ağıt terimi ile bir törene bağlı olsun olmasın, acıklı bir olayı konu alan ve metni de bu olayı hatırlatmaya, bütün yoğunluğuyla yaşatmaya elverişli türkülerin bütünü anlaşılmaktadır (Boratav, 1982: 444).

Üzerine ağıt yakılan olaylar, bize toplumumuzun uygarlık düzeyini, insanın insanla, insanın doğa ile ilişkilerini, yazılı kanunların köy ve göçebe toplumunun gerçekleri ile ne ölçüde bağdaştığını, ne ölçüde uygulandığını, insanlarımızın eğitim düzeyini, kanunlara bağlılığını renkli hayallerle çarpıtmadan anlatır (Özdemir, 1994:239).

Ağıtlar tamamıyla anlatma esasına bağlı metinler değildirler. Bunlarda “anlatma” az olarak yer aldığı için, ağıt söyleyicisi ağıtında anlatamadığı hususları birkaç cümle ile de olsa anlatma ihtiyacı duyar. Bu sebeple ağıtlarda, “anlatma”dan çok “gösterme” ondan daha az bir oranda da “tasvir” yer almaktadır (Görkem, 2001:114).

Ağıtların oluşmasını sağlayan en önemli durum hiç şüphesiz ölümün yarattığı derin üzüntüdür. Bunun yanında ölüm dışındaki olaylarla ilgili olarak da ağıtlar yakılmaktadır. “Tabiat afetleri, yenilgiyle sonuçlanan büyük savaşların bıraktığı acılar, toplumca ya da birey olarak katlanılan yangın, kıtlık, hastalık kırğını, ayaklanmaların ezilmesi, ünlü kişilerin ölümü vb. gibi acıklı durumlar, anılar, derin iz bırakan ve ağıtların doğmasına meydan veren olaylardır” (Boratav, 1982:445). Toplumun tamamını ilgilendiren bu tür olaylar hem ağıtlarda yer almış hem de sözlü tarih ile ağıt arasında bir ilişki kurabilmemizi sağlamıştır.

Toplumların tarihi süreç içerisinde yaşadıkları büyük ve önemli olaylar hafızalarında önemli izler bırakır. Bu derin izler zamanla sözlü kültür içinde edebi ürünlere dönüşebilir. Bu edebi ürünler, özellikle anonim halk edebiyatı ürünleri başta olmak üzere, toplumun duygu, düşünce ve kolektif ruhunu yansıtmaları bakımından işlevseldir (Karakaş, 2014: 661)

Günümüzde, bütün bilgilerden yararlanan sentezci tarih anlayışı ortaya çıkmıştır. Tarihçi, bir dönemin analizini yapabilmek için o dönemin insanının düşüncelerini, yaşam biçimini bilmek zorundadır (Şenesen, 2011:531). Bu düşünceden hareketle sözlü tarihle bağlantılı ağıtlarda yer alan halkbilimsel unsurların incelenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece hem tarih çalışmalarına hem de halkbilimi alanındaki çalışmalara farklı bir açıdan bakma şansı sağlayacaktır.

Çalışmamızda Çukurova ağıtlarının seçilmesinin sebebi, söz konusu metinlerin sözlü tarihe ışık tutmasının yanı sıra halkbilimsel unsurları da içerecek kadar zengin bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktır. Çukurova insanının geçiş dönemi âdetleri (doğum-evlenme-ölüm), giyim-kuşam tarzları, yemek kültürü,

konar-göçer yaşam tarzı, halk inançlarıyla ilgili uygulamalar, halk edebiyatı ile ilgili unsurlar (alkışlar-kargışlar) vb. gibi halkbilimsel öğelerin, Çukurova sözlü tarihine kaynaklık eden ağıtlardan hareketle tespit edilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen ağıtları “Çukurova Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatında Sözlü Tarih” başlıklı tezde yer alan anonim ağıtlar ve âşık ağıtları oluşturmaktadır. Tezde yer alan 15 âşık ağıtı ve 62 anonim ağıt halkbilimsel unsurlar açısından incelenmiştir. İncelenen ağıtların bir kısmı tarafımızdan derlenmiştir. Bunun yanında yazılı kaynaklardan teze alınan Çukurova ağıtları da bu çalışma çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2. ÇUKUROVA SÖZLÜ TARİHİNE KAYNAKLIK EDEN AĞITLARDAKİ HALKBİLİMSEL UNSURLARIN TASNİFİ VE İNCELENMESİ

2.1. Halk Kültürüyle İlgili Unsurlar

2.1.1. Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar

a. Doğum

Çalışma konusunun ağıt olması sebebiyle doğuma ilişkin halkbilimsel unsurların azlığı dikkat çekmektedir. İncelediğimiz ağıtlarda doğum ile ilgili olarak çocuk sahibi olmanın önemi ve ad verme geleneğiyle ilgili bilgilere rastlanmıştır.

Ağıtlarda çocuk sahibi olmanın önemine dikkat çekilmektedir. Özellikle erkek çocuğu sahibi olmanın daha fazla önemsendiği görülmektedir. Erkek evladın ölümü soyun devamını sağlayamayacağı düşüncesiyle daha acı bir durum olarak algılanmaktadır:

Gökte ötüşen turnalar

Ötüşüyor diliyinen

Bir adamın oğlu olmasa

Fargı yokmuş ölüyünen (Özkaya, 2014:337)

Çocuk sahibi olmanın öneminin yanı sıra çocuğa ad verme geleneğine ve ağıtlara konu olan kişilere verilmiş olan adlara söz konusu metinlerden hareketle ulaşılabilmektedir. “Çocuğa ad hazırlayan kişiler aile büyükleri ya da baba tarafı olmaktadır” (Başçetinçelik, 2009, 121). Kimi zaman da askere giden babası çocuğunun adını koymaktadır:

Muradına eremedi

Bir nasihat veremedi

Adını gönderdi ama

Doğduğunu göremedi (Özkaya, 2014:404)

Sözlü tarihe kaynaklık eden ağıtlarda geçen adlar ise o dönemdeki ad verme geleneği ile ilgili bilgiler sunmaktadır. İncelenen ağıtlarda geçen erkek ve kadın isimleri şu şekildedir:

Erkek Adları (34)
Ali, Halil Ağa, Süleyman, Ahmet, Osman, Mehmet, Mulla Mahmut, Hacı, Nurettin, Yusuf, İsmail, Hamid, Veli, Yusuf, Osman, Doğan, Bekir, Hasan, Kerim, Hulis, Duran, Akif, Derviş, Abdurrahman, Fevzi, Hafız, İlhan, Zilkif, Ömer, İsmet, Hacı Hasan, Abdullah, Kenan, Mustafa
Kadın Adları (15)
Arzu, Haçça, Sultan, Döne, Elif, Hayriye, Eşe, Halime, Dudu, Esmâ, Suna, Ayşe, Döndü, Emine, Selver

Ağıtlardaki erkek ve kadın adlarına bakıldığında erkek adlarının çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bunun en önemli sebebi, üzerine ağıt yakılanların genelde erkekler olmasıdır. Kadımlar çoğunlukla ağıt yakan kişilerdir. Ağıtlarda adı geçen kadınlar, eşlerini kaybeden gelinlerin ya da oğullarını kaybeden annelerin adlarıdır.

b. Evlenme

Adana ve çevresinde beşik kertmesi olarak evlenme biçimine rastlandığı bilinmektedir. Bu durum incelediğimiz ağıtlarda da karşımıza çıkmıştır. “Evlilik sözü, çocuklar doğmadan verildiği gibi, daha doğmadan önce de verilebilmektedir. Söz verildikten sonra, ya beşik kertilmekte ya da bir tahtaya kertik yapılmaktadır. Büyüyünce çocuklarının evliliğini görememe endişesiyle, bu söz çocuklar küçükken verilmektedir” (Başçetinçelik, 2009:157). Buna göre askere giden Ali geride kendisini bekleyen beşik kertme nişanlısını bırakmıştır. Nişanlısının yaşadığı hüznün askere giden gencin yaktığı ağıttan anlaşılmaktadır:

Sonunda emiri geldi

Ali'm vardı teslim oldu

Beşik kertme nişanlısı

Gendini yerlere atdı (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012, s. 234)

Oğlunu askere gönderecek olan anne öncesinde onu evlendirme isteğini dile getirmiştir. Buna göre oğlunun ergenlik yani gençlik dönemi geçmeden evlendirmek istediği anlaşılmaktadır:

Otun çiyi gurumadan

Göçün önü yürümeden

Evereyim oğlum seni

Ergenliğin farımadan (Özkaya, 2014:386)

Askere giden oğlu için annesi düğün hazırlıkları yapmaya başlar. Düğünün ne zaman yapılacağına aile büyükleri karar vermektedir. Buna göre ağıtta yer verilen bilgiye güz aylarında düğün yapılması planlanmaktadır:

Süzün sarı aslanım süzün

Kipriği kaşından uzun

Ben anamdan duyuyordum

Düğün kurucuyduk güzün (Özkaya, 2014:388)

İncelediğimiz ağıtlarda beşik kertmesi olarak evlenme biçimi, erkekler için evlilik çağı ve düğünün yapılacağı zamanın kararlaştırılmasıyla ilgili bilgilere ulaşıldığını söylemek mümkündür.

c. Ölüm

Ağıtlarda halkbilimsel unsurlar açısından en çok ölümle ilgili uygulamalara rastlanmaktadır. Ölümü düşündüren belirtiler, ölüm sırasındaki uygulamalar ve yas törenindeki ağıt yakıcılar hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Ölüm sonrasında hoca cenazeyi yıkar. Ölen kişinin genç olması acıyı ve hüznü daha da arttırmaktadır:

Hoca gelmiş cenazesin yumaya

Şol yiğidi dar mezara koymaya

İsmi sorana öldü demeye

Vallaha tutmuyor dil emmioğlu (Çağınlar, 2010:332)

Bir asker şehit olduğunda yöreden bir âşık yas evine gelir ve şehit olan askerimiz için ağıt yakar. Bunun dışında toplumun bir bireyi olmaları sebebiyle toplumsal olaylara duyarlı olan âşıklar şehitler için yas evine gitmeseler bile onlar için yakabilirler:

Kar altından gelir sesi

Kucağına düşmüş fesi

Âşıklar çeker yası

Unutulmaz Sarıkamış (Özkaya, 2014:352)

Şehit olan kişinin yakınları başına toplanır. Hep birlikte onun arkasından ağlayarak yas tutar:

Trene bindi de bir uzun algan

Üstüne örtmedim velense yorgan

Emmim oğlu sana bu canım kurban

Bulunup başında ağlayamadım (Özkaya, 2014:349)

Bu çalışmada ölümle ilgili tespit ettiğimiz bütün örneklerle yer verilemeyeceğinden bunların içinden örnekler verilmiştir.

2.1.2. Giyim-Kuşam Kültürü İle İlgili Unsurlar

a. Kadın Kıyafetleri ve Süslenme Unsurları

Ağıtlarda erkekler kadar olmasa da, kadınlarla ilgili birtakım fiziki özelliklerden söz edilmektedir: Onların başlarına, bedenlerine ve ayaklarına giydikleri bazı eşyalar dile getirilir. Kadınlar süslenmek maksadıyla saçlarına kına vurur, gözlerine sürme çeker; saçlarına çiçek takarlar. Bunların güzellikleri, gümüş ve altın cinsinden bazı takılarla zenginleştirilmiştir (Görkem, 2003:494-495).

Süslenme Unsurları

İncelenen ağıtlara göre gelinler saçlarını örerler ve gözlerine sürme çekerler. Ayrıca kulaklarında altın küpe takılıdır:

Arzu'm beliği sırma

Haçça'nın da gözü sürme

Gölden kalktı bir çift turna

Ötüşüyor diliyinen (Çağınlar, 2010:405)

Ali'm gelir kopa kopa

Gelinlerde altın küpe

Ben her gece ağlıyorum

Sakalıma döke döke (Özkaya, 2014:338)

İncelediğimiz ağıtlarda kadın giyim-kuşamına ilişkin çok fazla bilgiye ulaşılammıştır. Bunun nedeni, söz konusu ağıtların çoğunlukla erkeklere yakılmış olması ve dolayısıyla da daha çok onların fiziksel özellikleri ve giyim-kuşamları hakkında bilgiye yer verilmesidir.

b. Erkek Kıyafetleri

Erkeklerin fiziki özelliklerinden; saç, kaş, kirpik, bıyık, sakal, göz, ağız, diş, yüz, döş, bel ve kollarından bahsedilmektedir. Onların başlarına, bedenlerine ve ayaklarına giydikleri/kullandıkları eşyalar üzerinde durulur. Metinlerde erkeklerin güzellikleri ile cesaretlerinden bahsedilmesi dikkat çekicidir (Görkem, 2003:494). Erkekler, aşiret beyi, ağa, bey, eşkıya ve mektepli vb. birtakım sosyal statülere sahiptir (Görkem, 2003:494).

1. Başa Giyilenler

Fes: Erkek giyiminde başlık olarak fes takılmaktadır. Yas tutulduğunu göstermek için de siyah renkli kıyafetler giyilmektedir.

Yaslı deli gönlüm yaslı

Nedir bu .....ün aslı

Kardeşler kana belenmiş

Kara don gülgülü fesli (Çağınlar, 2010:332)

Asker şehit olduğu sırada fesi başından düşer ve bu durum da şehidin arkasından söylenen ağıtta dile getirilir:

Kar altından gelir sesi

Kucağına düşmüş fesi

Âşıklar çeker yası

Unutulmaz Sarıkamış (Özkaya, 2014:352)

Abaniye: Erkeklerin fesin üstüne sardıkları sargıya verilen addır. Genç yaşında idam edilecek oğlu için bir annenin söylediği ağıtta başına abaniye giydiğinden bahsedilmektedir:

Abaniyesi başında

Fermaniyesi düşünde

Üçünü de birden asman

Daha oğlum genç yaşında (Çağınlar, 2010:355)

Kefiye: Başa giyilen fesin etrafına çeşitli renklerde kefiyeler sarılmaktadır:

Hele bakın yatışına

Kefiyenin nakışına

Vurdun beni sarı aslanım

Şu dağların yokuşuna (Özkaya, 2014:388)

Şehidin yakınlarından biri ölen kişinin kefiyesini beline bağlayarak yas tutmaktadır:

Kefiyesin bana verin

Ben belime bağlayacım

Darılma ha ana bana

Ben Ahmed'e ağlayacım (Özkaya, 2014:388)

2. Üste Giyilenler

Gömlek (İşlik): Genellikle gri, beyaz veya beyaz zemin üzerinde değişik tonlarda çizgili pamuklu kumaşlar tercih edilir. Uzun kollu, dik yakalı ve önü

düğmelidir. Kol uçları bol ve dökümlüdür. Bilek kısımları düğmelidir (Sümbül, 2001:12). Adana’da bir anne oğlunu askere gönderirken bohçasına işlik koyar:

Yemen’e atlı gönderdim
Mehmedimi bulsun diye
Bohçasına işlik koydum
Mehmet oğlum giysin diye (Özkaya, 2014:341).

Anam beş oğlan yetirmiş
Arkası keten gömlekle
Benim kardeş cirit oynar
Kucağı on beş deynekli (Çağım, 2010:404)

Yelek: Oğlunu savaşa gönderen bir anne yaktığı ağıtta onun üzerinde bulunan kıyafetlerden bahseder. Askere gönderdiğinde oğlunun üzerinde beyaz renkli gömlek ve siyah renkli bir yelek olduğunu söyler:

Sarıkamış Altınbulak
Soğanlıyı biz nerden bilek
Bizim uşak gökcek gezer
Ağca zubun, gara yelek (Çağım, 2010:404)

Aman felek aman felek
Kükü ile deştim yalak
Kıvrışıklı kutlu yelek
Boyamışlar al kanlara (Özkaya, 2009:368)

Pantolon: Askere giden bir gencin eşi ona yaktığı ağıtta eşinin üzerinde haki renkli bir pantolon olduğu belirtiyor:

Haki pantol giymiş dar demedim mi
Talime çıkınca zor demedin mi
Azrail de gelip canın alırken
Sılada bir yarım var demedin mi (Özkaya, 2014:349)

Kundura: Ağıtta adı geçen Azizli Mehmet Efendi’nin öldüğü sırada ayağında lastikli kundura olduğu belirtilmiştir:

Erzin'de de koca çınar
Tülüsü başında döner
Azizli Mehmet Efendi
Lastikli kundura giyer (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:27)
Şalvar: Erkek giyim-kuşam unsurlarından biri de şalvardır:
İleri gel kele Selver
At izarı Hakka yalvar
Emmin oğlu yok muyudu?
Gara yelek çuha şalvar (Çağmlar, 2010:337)

2.1.3. Yaylacılık İle İlgili Unsurlar

Çukurova insanının ilkbahar aylarında yaylalara göç ettikleri görülmektedir. Sevdikleri kişilerin şehit düşmesi sebebiyle yaylaya gitme isteğinin kalmadığı anlaşılmaktadır:

Hele Yemen'e, Yemen'e
Gitmem yaylaya Geben'e
Yayla bana zıkkım olur
Söylen neneme, neneme (Özkaya, 2014:341)

Yaylaya gidilen yerlere ait özelliklere kimi zaman yer verilmektedir. Aşağıdaki ağıt dördlüğünde adı geçen Ahmet adlı oğlunun askerde olması ve yayla dönüşünde onları karşılayamayacağı düşüncesi ağıt yakan anneyi üzmektedir:

Hoğu derler bizim yazı
Ötüşür ördeği, kazı
Biz yayladan geliriken
Karşılar Ahmed'im bizi (Özkaya, 2014:388)

Yaylacılık için Binboğa yaylalarının tercih edildiği görülmektedir. Yaylaya gidildiğinde sarı altın takmak şöhret ve zenginlik göstergesi olmaktadır:

Yaylamaya Binboğa'ya çıkardık
Katarınan tavsı maya çekerdik
Şöhret için sar'altınlar takardık
Aralıkta kalan beyler nic'oldu (Özdemir, 2007:214).

2.1.4. Halk İnançları İle İlgili Unsurlar

2.1.4.1. Canlı Varlıklarla İlgili İnançlar

a. Baykuş

Adana halk kültüründe bir evin civarında baykuş görülmesi uğursuzluk sayılır. O evden bir ölü çıkacağına inanılır. İncelediğimiz ağıtlarda da bu durumun örneğine rastlanmıştır:

Getti solak gardaş getti

Düneğinde baykuş öttü

İki avrat on çocuğu

Kimlere emanet etti (Özkaya, 2014:392)

2.2. Halk Edebiyatı İle İlgili Unsurlar

2.2.1. Kalıp Sözler

a. Alkışlar

İncelenen ağıtlarda tespit edilen alkışlar savaşa gidip şehit olan ya da askerlik görevini yapmaya gitmiş olan kişiler için söylenmiştir:

Gadanız alam gardaşlar (Özkaya, 2014:342), Dört bacın kadını alsın (Çağımlar, 2009:404), Kadasını aldığım Eşe (Özkaya, 2014:351), Düşman başına vermesin (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:311), Allah uzun ömür versin (Özkaya, 2014:379).

b. Kargışlar

Kargışlar çoğunlukla düşman askerleri ya da halka zulmeden kişilere yönelik söylenmiştir. Kimi zaman gençlerin şehit düştüğü mekânlara yönelik olarak söylendiği de görülmektedir:

Yemen adın söneydi (Özkaya, 2014:342), Ben Öldüm Ocağın Bata (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:344), Ocacığı batsın diye (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:26), Yıkılsın sarayı tahtı (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:26), Yıkılsın sultan suyu (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:310), Dezze evin ataşa yansın (Özkaya, 2014:379), Cinsi bozuk kör olası (Çağımlar, 2009:340), Senin de ciğerin yansın (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:124), Elin yanına dökülsün (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:124), Dilim depemden çekilsin (Osmaniye Ağıt Yarışması, 2012:124).

SONUÇ

Çukurova anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatına kaynaklık eden toplam yetmiş yedi ağıt çalışmamız kapsamında incelenmiştir. Söz konusu ağıtlarla ilgili yaptığımız tasnif neticesinde de halkbilimsel unsurlar açısından birtakım tespitlerde bulunmak mümkün olmuştur.

Geçiş dönemleriyle ilgili halkbilimsel unsurlar açısından baktığımızda doğumla bağlantılı bilgilerin azlığı dikkat çekmektedir. Erkek çocuk sahibi olmanın önemi ve ad verme geleneği dışında doğum konusunda bir uygulamaya rastlanmamıştır. Ağıtların söylendiği dönemdeki ad verme geleneğinin daha iyi anlaşılabilmesi için incelediğimiz ağıtlarda yer alan kadın ve erkek adları da çalışmamız kapsamına değerlendirilmiştir. Buna göre ağıtlar otuz altı erkek adı ve on dört kadın adı tespit edilmiştir. İncelenen ağıtların savaşa gidip şehit olan ya da savaş için gidip bir türlü dönmeyen ya da kendisinden haber alınamayan erkekler için söylenmiştir. Bu sebeple ağıtlarda geçen erkek adlarının daha fazla olduğu görülmektedir.

Evlenmeyle ilgili olarak erkeklerin ergenlik çağıları sayılan gençlik dönemlerinde evlenmesinin ailesinin beklentileri arasında olduğu görülmektedir. Evlendirilmek istenen gençlerin düğünlerinin ne zaman yapılacağına ise kız ve erkek tarafının aile büyüklerinin karar verdikleri anlaşılmaktadır. Evlenme çağının yanı sıra evlenme biçimleriyle ilgili bilgilere ulaşmaktayız. Buna göre askere giden genç kutsal görevi öncesinde beşik kertmesi olduğu bilinen kızla nişanlanmıştır. Askere giden gencin annesi tarafından yakılan ağıtta gencin beşik kertme nişanlısının duyduğu üzüntüye yer verilmiştir.

İncelediğimiz ağıtlarda daha çok ölümle ilgili bilgiler yer almıştır. Söz konusu metinlerin ağıt olması sebebiyle bu doğal bir durumdur. Ölümle ilgili bilgiler çoğunluğu oluşturmakla birlikte kapsamı aşmamak için çalışmada yer verilen örneklerin sayısı sınırlı olmuştur. Çalışmamızdaki ağıtlar genellikle savaşa gidip dönmeyen ya da savaşta şehit olan gençler için yakılmıştır. Ağıt yakılanların genç olmasının genç olması ise acıyı ve hüznü daha da arttırdığı görülmektedir. Genç yaşta şehit olanları toprağa verme zorunluluğunun yarattığı derin üzüntü hissedilmektedir. Ağıtlardaki bilgilere göre cenazeleri hocalar tarafından yikanan gençler için anneleri, eşleri, nişanlıları, bacıları ya da âşıklar tarafından ağıt yakılmaktadır.

Giyim-kuşam ve süslenme unsurları açısından baktığımızda kadınların giyim-kuşamıyla ilgili bilgilerin sınırlı olduğu görülmüştür. Kadınların daha çok süslenmeleriyle ilgili unsurlara rastlanmaktadır. Buna göre sırma saçlı gelinler saçlarını örerler. Gözlerine sürme çekerler ve altın küpeler takarlar. Erkek kıyafetleriyle ilgili daha fazla bilgiye rastlanmıştır. Ağıtlara konu olan kişilerin giyim-kuşam unsurları arasında fes, gömlek (işlik), yelek, pantolon, kundura, abaniye, kefiye, şalvar gibi kıyafetlerin olduğu görülmektedir.

Halk edebiyatıyla ilgili olarak alkış ve kargış örneklerine rastlanmıştır. İncelenen ağıtlarda beş alkış ve on bir kargış örneği tespit edilmiştir. Alkışlar askere

ya da savaşa gidenlerle ilgili iyi dilekleri ifade etmektedir. Kargışlar ise genç askerlerin ölümüne sebep olan kişilere veya gençlerin şehit düştükleri mekânlara yönelik söylenmiştir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, N. (2004). “Ağıt”, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: L&M Yayınları.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*, Adana: Altın Koza Yayınları.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat 2*, İstanbul: Adam Yayınevi.
- Çağınlar, Z. (2010). *Hikâyeleriyle Adana Avşar Ağıtları*, Adana: Altın Koza Yayınları.
- Görkem, İ. (2003). “Ağıtlar”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar (Çukurova Ağıtları)*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakaş A. (2014). Sözlü Tarih-Folklor İlişkisi Bağlamında Üç Âşık Destanı, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/6, s. 655-676, Ankara.
- Özdemir, A. (2007). *Avşarlar ve Dadaloğlu*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Özkaya, Esra (2014), *Çukurova Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatında Sözlü Tarih*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Şenel, S. (1988). “Ağıt”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 1, TDV Yayınları, İstanbul.
- Şenesen, R. (2012). Çukurova Bölgesi Girit Göçmenlerinin Girit'e Dair Anlatılarının Sosyal Tarihe Kaynaklık Etmesi. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, 20-22 Ekim 2011, s. 529- 541, Adana.
- Türk Dil Kurumu (2005). “Ağıt”, *Türkçe Sözlük*. Ankara:TDK.